

Informera, konsumera och röra sig fritt

- en studie om kvinnors valfrihet och abortens dimensioner i den Europeiska unionen

Handledare
Teresa Kulawik

abstract

The aim of this study is to describe and analyze how the European union relates to the different dimensions of abortion. What kind of problem is abortion and whose right is it? Does difference framings of the problem enable different solutions?

By analyzing debates from the European parliament through Carol Lee Bacchis method “What’s the problem approach” I have come to see that different representations of a problem changes the problem it self. This emphasis that a problem is a problem in one context, but not in an other.

Depending on the work of, among others, Barbara Hobson and Ailbhe Smyth I have focused upon the European union as a economical project, leaving social issues to national competence. This makes the EU a patriarchal project that fails to guarantee women’s rights. By not being able to assure women the right of abortion, the women of Europe is treated as second class citizens.

Through the eyes of the European union my material has shown that abortion is not only a conflict between the woman’s right to choose and the child’s right to live, but also a conflict of democracy. National sovereignty is challenged by a European citizenship of women.

The right to information and the right to freedom of movement within the EU puts the European question of abortion in a new focus. By framing the problem of abortion as a problem of mobility it enables a way of placing women’s right in the free market system. A Europe that allows women to choose where to perform an abortion, and also provide them with information on contraceptives and the morning-after pill, is a Europe that falls within the idea of the EU as a economical project.

Key words: abortion, rights, the European union, citizenship, democracy.

1. PRESENTATION AV UPPSATSEN	4
1.1. INLEDNING	4
1.2. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	5
1.3. UPPSATSENS DISPOSITION	5
2. TEORIER OM EU.....	7
2.1. EU SOM FEMINISTISKT PROJEKT	7
2.2. EU SOM SOCIALT PROJEKT	8
2.3. EU OCH KVINNORS MEDBORGARSKAP	9
2.4. ABORT I EU	9
2.5. SAMMANFATTNING.....	10
3. TEORIER OM ABORT	11
3.1. ABORT SOM FRÅGAN OM PROBLEMETS INRAMNING	11
3.2. ABORT SOM KONTROLL ÖVER SEXUALITETEN	12
3.3. ABORT SOM KVINNANS FRIA VAL.....	13
3.4. SAMMANFATTNING.....	14
4. ATT NÄRMA SIG ABORTFRÅGAN METODOLOGISKT ...	15
4.1. FOKUS PÅ PROBLEMREPRESENTATIONER.....	15
4.2. FOKUS PÅ DET DISKURSIVA	16
4.3. FOKUS PÅ DET INTERPRETIVA	16
4.4. ”WHAT’S THE PROBLEM” I PRAKTIKEN	17
4.5. MATERIAL OCH URVAL	17
4.5.1. <i>Debatterna</i>	17
4.6. VEM TALAR OCH VARFÖR?	18
4.7. SAMMANFATTNING.....	19
5. ATT RAMA IN PROBLEMET.....	20
5.1. KVINNORS OCH BARNNS RÄTTIGHETER	20
5.1.1. <i>Rätten till val</i>	20
5.1.2. <i>Rätten till liv</i>	21
5.2. DE FATTIGA OCH DE RIKA.....	23
5.2.1. <i>De fattiga</i>	23
5.2.2. <i>De rika</i>	25
5.3. EN FRÅGA OM DEMOKRATI	26
5.3.1. <i>Rätten till självbestämmande</i>	27
5.3.3. <i>Rätten till rörelsefrihet och information</i>	29
5.4. SAMMANFATTNING.....	31
6. VAD BETYDER INRAMNINGEN?	32
6.1. VEMS ANSVAR OCH VARFÖR?	32
6.2. FRÅGAN OM ETT KVINNORNAS EUROPA	33
6.3. ETT AVSLUT.....	34
6.4. ...OCH EN ANNAN BÖRJAN.....	35
LITTERATUR- OCH KÄLLFÖRTECKNING.....	36
LITTERATUR:.....	36
KÄLLOR:	37
ÖVRIGA MATERIAL:	37

1. PRESENTATION AV UPPSATSEN

1.1. Inledning

Mitt intresse av abortfrågan väcktes bland annat av den feministiska tidskriften *Bang*. Nummer 4:2004 hade temat ”på drift”, och man förklarade att Europas kvinnor är just på drift. Vi tar oss från Färöarna till Köpenhamn och från Portugal till Spanien, från Irland till England. Det handlar inte om nöjestrigger, om solsemestrar eller om potentiella arbetsmöjligheter. Det handlar om möjligheten att få göra abort när denna möjlighet inte finns i det egna landet.

Även svenska kvinnor har varit på drift. För 30 år sedan när fri abort fortfarande var endast slagord på feministiska läppar och banderoller åkte vi till Polen för att slippa föda oönskade barn, för att bestämma över våra egna kroppar och för att vår sexualitet ännu inte var vår egen. Men när vi svenska kvinnor inte längre behövde vara på drift, då stängdes gränserna. Idag är det endast kvinnor som är bosatta i Sverige som får göra abort här, och de polska kvinnorna, som sedan den katolska kyrkan ökat sitt inflytande i det polska samhället inte längre tillåts ta självständiga beslut, får åka någon annanstans. Gästfrihet är något som Sverige inte tillämpar när det handlar om känsliga frågor som kvinnors sexualitet. Andra medicinska ingrepp, som till exempel hjärtoperationer, står fritt för vem som helst att köpa.

Denna typ av dubbelmoral har börjat ifrågasättas. Sedan ett och ett halvt år tillbaka utreder den svenska regeringen om även utländska kvinnor ska få ta del av svenska kvinnors rättigheter. Utredningen tillsattes 2003, och har påtalats i medier och på konferenser i både FN och EU, men ännu har inget hänt. Utredningen är kraftigt försenad¹. Folkpartisten och feministen Birgitta Ohlsson har under hösten 2004 flertalet gånger påtalat detta och har med artiklar, interpellationer och motioner velat påskynda regeringens beslut. Hon menar också att frågan om abort inte skall vara en fråga om endast svenska aborter, ”abort på export skulle kunna bli en svensk succé långt viktigare än alla egenhändigt ihopsatta Billy-bokhyllor och trallvänliga popsånger” (Aftonbladet 2004-11-18). Eftersom det är europeiska kvinnor som är på drift bör frågan om abort vara en fråga för Europa, med andra ord en fråga för EU. Om EU har befogenheten att uttala sig om frågan abort är dock omtvistad.

Inom EU är abort dock en känslig fråga, en fråga som det visserligen debatteras högt och mycket om men som man inte riktigt vet vad man ska göra med. Den konservativa och kristna högern har traditionellt sätt en stark ställning inom EU och om det är någon fråga man är emot, så är det frågan om fri abort. Det finns en rad olika exempel på hur den kristna högern

¹ Om denna utredning och Sveriges förhållande till den globala frågan abort tas upp i *Arena* 2/2005 av bland annat Kristina Hultman och Karolins Ramqvist.

försökt kontrollera det jämställdhetspolitiska området. Ordförande för Europaparlamentets kvinnoutskott är Anna Zaborska från den konservativa gruppen. Hon kallas familjefundamentalist och vill olagliggöra abort, en övertygelse som bygger på religiösa argument. Samtidigt som högern mobiliserar sina krafter inom EU så är feministerna en av de starkaste utomparlamentariska krafterna som försöker bekämpa detta. Kvinnorörelsen står beredd för att försvara rätten att bestämma över den egna kroppen, med andra ord en rätt som inkluderar rätten till fri abort. Inom EU är frågan om abort med andra ord en fråga som leder till konflikt².

Det är med dessa tankar jag nu vill närma mig min uppsats. Den kommer att handla om rätten till abort och den kommer att handla om hur denna rätt definieras eller inte definieras inom EU. Den kommer att beröra kvinnors sexualitet och vem som har makten att kontrollera denna.

1.2. Syfte och frågeställningar

I fokus för uppsatsen står den europeiska unionens politiska arena. Detta innebär att jag intresserar mig för abort som en politisk fråga, det vill säga en fråga som det diskuteras kring och fattas beslut om inom olika politiska instanser. Abortfrågan är en del av den europeiska politiska dagordningen och vad jag är intresserad av är alltså vilka implikationer detta har för berörda aktörer. Min ansats är genusvetenskaplig, vilket här innebär att jag utgår från att abort är en fråga som framförallt påverkar, berör och benämner kvinnor, varför det behövs ett perspektiv som synliggör detta.

Syftet med denna uppsats är att undersöka och analysera hur den europeiska unionen förhåller sig till abortproblematikens olika dimensioner. Vilka argument har man för abort och vilka argument har man emot? Ger olika argument olika tolkningar för vad man anser att abort egentligen är? Vilka dimensioner möjliggörs eller utesluts utifrån de olika tolkningarna? Vilka aktörer innefattas i diskussionen om abort? Kan aktörernas olika intressen ses som oförenliga eller går de hand i hand? Detta är frågor som jag i uppsatsen kommer att undersöka och diskutera.

1.3. Uppsatsens disposition

I uppsatsen första del vill jag beskriva EU ur ett genusperspektiv där abortfrågan specifikt står i centrum. Syftet är att ge en inblick i vilka viljor, möjligheter och problem det finns kring jämställdhet. Jag vill även diskutera vad ett europeiskt medborgarskap innebär och vad det bör innehålla.

² Detta menar bland andra Malin Björks artikel ”Korståget mot kvinnorna” i *Bang* 2004/4.

I uppsatsen andra del närmar jag mig abortfrågan och ger en bild av hur man tänkt kring abort, både historiskt sett och som politisk fråga. Detta beskrivs framförallt i ett genusvetenskapligt sammanhang, där kontextkänsligheten är viktig för att förstå abortens olika dimensioner. Jag tar även upp hur abortfrågan används som ett sätt att kontrollera kvinnors sexualitet och huruvida rättigheten till abort kan betraktas som rätten till fria val.

Uppsatsen tredje del kommer att ägnas åt en beskrivning av min metod och materialet jag ämnar använda. Här fördjupar jag mig i policyanalysen som metodologiskt redskap. Jag utgår främst ifrån Carol Lee Bacchis "What's the problem approach". Jag ger en första presentation av mitt material och förklarar varför jag valt detta och hur detta kan sägas spegla vad EU säger om abort.

Uppsatsens fjärde del syftar till att presentera olika inramningar av abortproblemet som framkommit i mitt material. Jag tar bland annat upp konflikten mellan kvinnans rätt till att fatta beslut över sin egen kropp i kontrast till det ofödda barnets rätt till liv. Jag diskuterar också abort som en demokratisk fråga, avgörande för de enskilda medlemstaternas suveränitet.

I uppsatsens femte del redovisar jag mina resultat. Här diskuterar jag mitt material i relation till mina frågeställningar och till den teori jag använt mig av. Fokus läggs på vilka konsekvenser den europeiska inramningen av problemet abort får. Den stora frågan här är naturligtvis, vad har jag kommit fram till? Vad betyder detta?

2. TEORIER OM EU

Syftet med denna del är att ge en inblick i hur EU fungerar ur ett genusperspektiv, det vill säga vilka viljor, möjligheter och problem det finns inom unionen när det gäller frågor om jämlikhet. Jag fokuserar naturligtvis på abortfrågan specifikt, men jag vill även ge en inblick i unionens politik när det gäller andra jämställdhetsfrågor. Detta för att olika frågor som på ett eller annat vis berör kvinnor ofta hänger ihop. Aktuell forskning som behandlat EU ur feministiska synvinklar berör framförallt ekonomiska och arbetsmarknadspolitiska implikationer för kvinnor. Denna typ av frågor står i fokus för en rad olika antologier. Det har även riktats kritik mot unionens sätt att ignorera frågor som berör kvinnors reproduktiva rättigheter, hit hör exempelvis abortfrågan. Jag lyfter här fram några för mig centrala punkter ur denna forskning.

2.1. EU som feministiskt projekt

Rosi Braidotti (2004) menar att feminister orättfärdigt har sett på EU som ett på förhand dömt projekt. Den feministiska kritiken bygger främst på frågan hur ett socialt samhälle som representerar vita, manliga och kristna subjekt skall kunna göras till något annat där även kvinnors erfarenheter är representerade. Det finns även en rädsla, både inom den feministiska rörelsen och inom den traditionella vänstern för att unionens politik skall undergräva nationell välfärdspolitik. Det för den socialistiska rörelsen centrala begreppet solidaritet omfattar inte enligt Braidotti Europas invånare, utan koncentreras till det mer politiskt korrekta området tredje världen. Frågan om europeisk identitet är inte längre en fråga om EU, utan snarare om dess form och transformation. (Braidotti 2004:132)

Den stora möjligheten som det postnationella Europa bär på är enligt Braidotti förknippad med det numera lösa förhållandet mellan nationalstaten och medborgarskapet. Istället för en nationell identitet kan vi börja tala om multipla identiteter, vilket skulle innebära att olika minoriteters erfarenheter situeras. De hegemoniska tendenserna som historiskt funnits inom Europa, vilka bland annat feminister pekat på, kan slås sönder i och med dessa nya identitetsformationer. Denna vision ser Braidotti dock som potentiell, och motverkas hela tiden på nationell nivå, både av nationalisterna på högerkanten och av vänstergrupper som är mer intresserade av tredje världen än av Europa. På samma sätt som den postmoderna kvinnan har gått vidare från en tvingande genusdikotomi, kan det postnationella Europa, om tillräckligt mycket mod kan uppbringas, forma ett nytt medborgarskap på ett postnationalistiskt sätt. (Braidotti 2004:37f)

2.2. EU som socialt projekt

Barbara Hobson (1997) definierar EU som ett löst sammansatt supranationellt samfund där rättigheter härletts ur fördrag som utvecklats runt organiseringen av en gemensam marknad. De rättigheter som avses är fri rörlighet för kapital, varor, tjänster och arbetskraft (Hobson 1997:182). Ur ett feministiskt perspektiv innebär detta att frågor som behandlar kön hanteras som arbetsmarknadspolitiska frågor då endast arbetsmarknaden faller inom EU:s politiska kompetens.³ Detta innebär dock inte att exempelvis familjepolitiken, som är frikopplad från EU-policys, aldrig tas upp eller helt ignoreras av EG-domstolen⁴ (Hobson 1997:183,187).

Frågan om ett europeiskt medborgarskap har enligt Mariagrazia Rossilli varit aktuellt sedan Amsterdamfördraget 1997. När det gäller medborgarrättigheter är det dock snarare, utifrån ovan förda diskussion, ekonomiska än sociala rättigheter man koncentrerar sig på. Det minimum av rättigheter som finns är formade så att det ska passa ihop med marknaden. (Rossilli 2000:2)

Bakgrunden till avsaknaden av gemensamma rättigheter för EU:s samtliga medborgare lades i och med Maastrichtfördraget 1993. Fördraget införde en så kallad subsidiaritetsprincip. Principen innebär att EU endast ska fatta gemensamma beslut om det framgår att målet uppnås på ett "bättre" sätt gemensamt, än om beslutet skulle fattas av de enskilda länderna. Just sociala rättigheter ses som en av de frågor som de enskilda medlemsnationerna bör fatta på egen hand. Man har även gjort det klart att alla sociala regler och lagar måste vara strikt kompatibla med EU:s ekonomi. Detta innebär att marknadsekonomiska krav introduceras inom det socialpolitiska fältet. Rossilli menar att man genom detta indirekt underminerar medborgarnas rättigheter även på nationell nivå. Resultatet av subsidiaritetsprincipen blir på lång sikt ett nedmonterade av nationella välfärdssystem och förminskande av medborgarnas sociala rättigheter (Rossilli 2000:2-3). Hobson menar även att subsidiaritetsprincipen speglar en traditionell familjesyn, vilket i sin tur bygger på den konservativa katolska välfärdsstaten och tanken att samhället betingas av och i människors nära relationer. En politik som nedvärderar familjen (det vill säga den heterosexuella kärnfamiljen) nedvärderar med andra ord det goda i samhället (Hobson 1997:189).

³ Jämställdhetsfrågor som behandlats är bland annat jämlik behandling på arbetsplatsen, föräldraledighet och sexuella trakasserier (Rossilli 2000:6)

⁴ Det är EG-domstolen som tolkar EU:s policys kring jämställdhet. EU:s direktiv för jämställdhet bygger på likabehandlingsprincipen. Detta innebär att ojämlikhet råder när de som har liknande förhållanden behandlas olika. Med andra ord ser man inte grupper som missgynnade, utan individer som diskriminerade. Detta menar Hobson är problematiskt då vissa förhållanden, exempelvis de reproduktiva, inte kan jämföras mellan könen. (Hobson 1997:180-181)

2.3. EU och kvinnors medborgarskap

Ailbhe Smyth (1996) menar att irländska erfarenheter av abortfrågan belyser viktiga och bekymmersamma aspekter när det gäller EU:s behandlande av kvinnors medborgarskap. Detta på grund av att EU ger enskilda stater full diskretion när det gäller moraliska frågor som påverkar samhällets "fundamentala intressen". I Irlands fall innebär "fundamentala intressen" (vilket då aborträtten benämns som) att man nekar kvinnor ett fullvärdigt medborgarskap (Smyth 1996:127).

Bakgrunden till detta är att Irlands regering 1991 av Europadomstolen fick beviljat ett undantag vilket innebär att EU inte kan lagstifta så att man kränker artikeln 40.3.3 i den irländska konstitutionen. Denna artikel förbjuder irländska kvinnor att genomgå aborter (Smyth 1996:118).⁵ Smyth menar vidare att det är mycket oklart om unionen egentligen har kompetensen att bevilja sådana här undantag. Undantagen har nämligen inga klara hänvisningar till ekonomiska eller marknadsmässiga intressen, och i och med subsidiaritetsprincipen ska ju EU inte blanda sig i nationella sociala affärer (Smyth 1996:127).

Utifrån detta har medlemskapet i EU varit misslyckat för kvinnor som vill göra abort och Europa har misslyckats med att finna lösningar som fungerar för kvinnor som i sina hemländer betraktas som andra klassens medborgare. Detta samtidigt som man både i Romfördraget och i flera andra EU-dokument har proklamerat jämlikhet mellan könen. Smyth menar att huvudskälet till att unionen inte är användbart för kvinnor när det gäller reproduktiva rättigheter är för att EU i grund och botten är ett patriarkalt projekt. Både den irländska och den europeiska lagen handlar om reglering och kontroll över kvinnors reproduktion. Smyth drar därför slutsatsen att alla förslag som berör kvinnors sexualitet handlar om vem som ska ha makten att kontrollera denna. Att irländska kvinnor inte får göra abort är ett problem för alla Europas kvinnor. Om inte irländska kvinnor har ett fullt medborgarskap har heller inte europeiska kvinnor det. (Smyth 1996:128-129)

2.4. Abort i EU

Abortlagstiftningen i de olika medlemsländerna skiljer sig åt. Vissa är väldigt radikala, exempelvis Englands som förutom fri abort för landets kvinnliga medborgare även tillåter kvinnor från andra nationer att genomgå säkra och billiga aborter. Andra lagar är tvärtom väldigt restriktiva, i Portugal är det olagligt att, under vissa omständigheter, både genomgå, utföra och informera om aborter. Gemensamt för samtliga medlemsstater är att de på ett eller

⁵ Liknande undantag har även beviljats Malta, Polen och Portugal.

annat vis reglerar kvinnors tillgång till abort, bland annat med olika tidsbundna gränser. För när aborten får utföras. (Bergman 2003)

Den europeiska abortpolitiken styrs utifrån två olika dokument som både behandlar sexuell och reproduktiv hälsa. Sandbaekrapporten (EC-1567/2003) berör bistånd till utvecklingsländerna, och man fastställer att EU skall bistå med ekonomiska medel för att stödja kvinnors rätt till sexuell hälsa. Även om rapporten fastslår att säkra aborter är en förutsättning för kvinnors hälsa förespråkar den inte fri abort. Man lägger istället tyngdvikt på att förespråka preventiva åtgärder som information kring sexualiteten och säkra preventivmedel.

Van Lanckerrapporten (A5-0223/2002) berör abortpolitiken inom EU. Rapporten fastslår att unionen rekommenderar fri abort och att man uppmanar de medlemsländer som har en restriktiv abortlagstiftning att inte åtala eller på annat sätt förfölja kvinnor som trots förbud gör abort.

2.5. Sammanfattning

Jag har ovan pekat på några centrala delar för att förstå vilken plats jämställdheten, och framförallt aborträtten, har i EU. Först och främst är EU ett ekonomiskt projekt som inte skall ta hänsyn till sociala frågor eftersom området tillskrivs den nationella kompetensen. Detta medför dock att EU som ett projekt för garanterandet av kvinnors rättigheter kan betraktas som misslyckat. Inom Europa behandlas kvinnor som andra klassens medborgare, bland annat för att de inte kan få tillgång till säkra och billiga aborter. Att helt avfärda EU är dock att förhastat sig, det finns möjligheter till en union där multipla identiteter erkänns.

3. TEORIER OM ABORT

Jag vill här redogöra dels för en rad centrala utgångspunkter i den samhällsvetenskapliga forskningen kring abort och dels för mina egna utgångspunkter. Utgångspunkter som jag även haft med mig i läsningen och analyserandet av materialet som står i fokus för denna undersökning. Detta avsnitt syftar alltså till att ge en teoretisk referensram men även en bild av hur abortfrågan behandlats, både i ett historiskt och i ett vetenskapligt perspektiv.

En stor del av den samhällsvetenskapliga forskningen har fokuserat på abort som en kontrollering av den mänskliga, framförallt den kvinnliga, reproduktionen. Ett annat perspektiv som jag vill lyfta fram är det feministiska, där man framförallt velat formulera abort som en fråga om medborgerliga rättigheter. Dessa perspektiv kan ses som överlappande, men inte alltid överensstämmande.

3.1. Abort som frågan om problemets inramning

Carol Lee Bacchi (1999) menar att hur man ramar in krav om kvinnliga rättigheter får betydelse för den eventuella åtgärden som följer. Hon har med detta i åtanke undersökt abortens historia och kommit fram till att hur man definierar problemet förändrats över tid. Detta ger frågan snarare historiska och kontextkänsliga förklaringar än religiösa och moraliska, så som ofta föreslagits. (Bacchi 1999:148)

Berättelsen om abort har framförallt koncentreras kring olika tidpunkter i historien där abort kommit upp på den politiska agendan. Man talar främst om två perioder som kännetecknas av dels kriminalisering och dels legalisering av abort. Man började kriminalisera i slutet av 1800-talet för att åter liberalisera i slutet av 1900-talet. Kraven om förändringar gällande abortlagstiftning har alltså inträffat vid ungefär samma tidpunkter trots att många aktörer ställt olika krav gällande dessa ändringar. I Bacchis kartläggning av problemet abort finner hon historiskt sett ett antal olika definitioner. Problemet ges medicinska, sociala och befolkningspolitiska förklaringar, men man har även talat om abort i termer av privata rättigheter och inom ramen för fostrets rätt till liv.

En konsekvens av de abortreformer som genomfördes under 1900-talet senare del är att man kategoriserar kvinnor på ett nedvärderande sätt. En viss sorts kvinnor, de fattiga och de unga, de med mentala och/eller fysiska handikapp, bör göra abort medan andra inte bör det. Man har även börjat tala om fostrets rättigheter som individ vilket framförallt påverkar den tidsmässiga gränsen för när man inte längre kan göra abort, med andra ord när fostret anses vara livsdugligt. Abortproblemet har blivit problemet om fostrets status. När det gäller vilka aktörer som omfattas av lagstiftningen är det framförallt kvinnan och fostret, men även de personer (framförallt barnmorskor utan medicinsk legitimation) som hjälpt dessa kvinnor att

få sina aborter utförda. Mannen har lyckats göra sig helt osynlig i definitionen av problemet, samtidigt som det är han som skapat denna. Slutligen verkar abort bli ett socialt problem när det ställs i konflikt med önskade nationella mål, som till exempel en frisk och hälsosam befolkning. (Bacchi 1999:156-159)

3.2. Abort som kontroll över sexualiteten

Barry Gilheany (2002) visar i sin analys av abortfrågan, här i en irländsk kontext, att diskursen kring abort dels är strukturerad kring social hygien och dels kring ett heterosexuellt påbud. Gilheany ger ett exempel på hur det foucaultianska begreppet biomakt, som beskriver hur statens kontroll av sexualiteten kan försäkra en ordnad och hälsosam befolkning, kan verka i praktiken (Gilheany 2002:58). Han menar att den katolska kyrkan har kunnat bevara den patriarkala familjen som helig genom kontrolleringen av kvinnans sexualitet. Detta blir tydligt i och med den katolska bekännelseprocessen där relationen mellan kvinnan och prästen leder till att han får henne att känna sig skyldig över sin kropp och förtrycka känslor och åtrå. Kvinnan internaliserar genusmoralen kring sexualitet och reproduktion och ger den i sin tur till sina barn (Gilheany 2002:66).

Biomakt är dock inte ett enhetligt begrepp som beskriver samma typ av statlig kontroll. Detta menar Elisabeth Elgán (1997) som i likhet med Gilheany använder sig av Foucaults analys av sexualitetens historia för att förstå hur abort, men även preventivmedel, har blivit en politisk fråga i Sverige. Detta inföll enligt Elgán vid samma tidpunkt (det vill säga i början av 1900-talet) som man började tycka att sexualitet i sig är av samhälleligt intresse (Elgán 1997:226).

En tidigt negativ inställning till en liberal abortlagstiftning är förknippad med tanken att sociala reformer skulle göra det möjligt för alla kvinnor att ta hand om sina barn. Med andra ord fanns det inget skäl för att tillåta abort av sociala orsaker. Problem för gravida kvinnor, exempelvis risken att förlora arbete eller att tvinga ge upp studier, var tänkt att lösas med en mer barnvänlig politik. Elgán menar att detta tyder på att kvinnans roll som mor såg som naturlig. (Elgán 1997:220)

När man väl, i slutet av 1930-talet, tillät både abort och preventivmedel så hängde detta i sin tur samman med synen på folkhemmet och framförallt folkhälsan. Preventivmedel började betraktas som grunden för ett lyckligt äktenskap och en lagom stor familj i relation till föräldrarnas resurser och hälsa samt samhällets behov. Aborten passade in där socialt oönskade barn riskerade komma till världen. Aborten blev med andra ord ett socialhygieniskt redskap och en del av ett samhälle byggt på social ingenjörskonst. (Elgán 1997:228)

3.3. Abort som kvinnans fria val

Den feministiska kampen för fri abort har berört både första och andra vågens feminister. Man har ställt kraven inom ramen för den konstitutionella demokratin och den politiska arenan har främst varit just den offentliga policydebatten. Målet har varit att få parlament att lagstifta för fri abort. Dorothy McBride Stetson (2001) menar att abortfrågan är en av de få frågorna som samtliga kvinnogrupper har ställt sig bakom. Likväl radikala feminister i de autonoma rörelserna som väletablerade kvinnoorganisationer har krävt fri abort (Stetson 2000:1-2). Kvinnorörelsens mål har varit att köna debatten så att den innehåller ett kvinnligt perspektiv (Stetson 2000:5). De feministiska argumenten är att för att kvinnan ska kunna ta del av det offentliga livet i samma utsträckning som mannen, måste kvinnan få kontrollera reproduktionen. Fri abort symboliserar denna frihet, och har därför blivit huvudföremål i kampanjen för reproduktiva rättigheter och kvinnors rätt att välja (Bacchi 1999:159).

Katharine MacKinnon (1987) pekar dock ut ett antal problem med att rama in abort med ord som ”privatliv”, ”rättigheter” och ”val”. När man börjar kalla abort för en privat rättighet finns det inget krav på att en stat ska stödja rättigheten. MacKinnon menar att staten i själva verket snarare underminerar kvinnor på grund av att de i det privata inte har någon möjlighet att försvara sina rättigheter gentemot männens. Detta blir extra tydligt i frågor om sexualitet och reproduktion eftersom man här inte berör frågan ur en synvinkel där kvinnan har rätt till att säga nej till samlag. Så länge kvinnan inte kan kontrollera tillgången till sex så reproducerar aborten kvinnans heterosexuella tillgänglighet. Att tillåta abort inom ramen för det privata är att ta bort det enda legitima skälet för att kvinnan faktiskt ska kunna säga nej. I och med legitimeringen av det privata valet abort blir det kvinnans ansvar att kontrollera konsekvenserna av det heterosexuella samlaget. (MacKinnon 1987:97-99)

En annan följd av att staten gör sig fri från inverkan gällande den kvinnliga reproduktionen är att staten inte heller behöver stödja det privata valet finansiellt.⁶ Resultatet av detta är att kvinnor utan pengar tvingas göra illegala, osäkra och billiga aborter, eller helt enkelt föda de oönskade barnen. Genom att rama in problemet på detta sätt kopplas debatten samman med den diskursiva konstruktionen av fattigdom som ett privat ansvar. ”Val” och ”privat” lösgör alltså problemet från en social kontext. För att ”val” ska kunna ha en mening måste det existera förhållanden som gör det möjligt för kvinnor att välja om de vill ha barn eller inte, bland annat tillgång till barnomsorg och möjlighet till barnledighet med mera. (Bacchi 1999:159-160)

⁶ Denna typ av politik tillämpas bland annat av USA sedan George Bush blivit president. Han har kopplat särskild krav till bistånd och bidrag. Organisationer som förespråkar eller erbjuder abort kan inte längre få amerikanska biståndspengar. Källa: Fokus Kairo – tio år av kamp för sexuella och reproduktiva rättigheter.

3.4. Sammanfattning

Mitt syfte med denna del var bland annat att beskriva den syn på abort som jag ämnar läsa mitt material med. Jag har utifrån ovanstående text beskrivit abort ur tre olika perspektiv.

Från Bacchi, som visar att abort inte är en fråga, utan en rad olika frågor beroende på hur man definierar problemet, tar jag framförallt med mig denna kontextkänslighet. Hur man definierar problemet får utifrån detta konsekvenser även för hur man ämnar lösa det. Jag vill vara öppen för att man inom EU med största sannolikhet tittar på abort utifrån en rad olika kontexter. Kontexter som i det stora sammanhanget gör en skillnad för hur man slutligen betraktar abortfrågan.

Att se på abort som en kontrollering av den mänskliga sexualiteten, så som Gilheany och Elgán både pekat på, är av stor vikt för att förstå varför abort är en fråga som tas upp på nationell, och i mitt fall övernationell, nivå. Konflikten i EU kan utifrån detta förstås som en konflikt mellan olika representationer av biopolitik.

Slutligen visar det feministiska perspektivet att fri abort visserligen är en viktig garanti för att kvinnor ska kunna ta del av det offentliga livet, men inte den enda garantin. Det är viktigt att ha i åtanke att ”frihet” inte nödvändigtvis betyder frihet för alla kvinnor. För att ”fri abort” skall ha en verklig betydelse måste även samhället i stort vara jämlikt.

4. ATT NÄRMA SIG ABORTFRÅGAN METODOLOGISKT

Utifrån min teoretiska diskussion om abort står det tydligt att en öppenhet för olika tolkningsmöjligheter kommer att vara centralt i min analys. Som Susan Bacchi visat är inramningen av ett politiskt problem fundamentalt för eventuella lagstiftningar och tolkningar. Följaktligen är Bacchis metodologiska angripssätt användbart även för mig. Hennes förslag till ett utvecklande av den traditionella policyanalysen kallar hon ”*What’s the problem approach*”. Det är bland annat med Bacchis tankar jag nu vill närma mig mitt eget material och med detta uppsatsens faktiska undersökning.

4.1. Fokus på problemrepresentationer

Centralt för Bacchi är att hur vi tänker kring ett problem bestämmer hur vi vill angripa det. Varje politiskt förslag och diskussion innefattar en diagnos av detta problem, det vill säga en problemrepresentation. En viktig del i analysen blir följaktligen att identifiera de olika sätten problemen framställs på, vad som sägs och på vilket sätt det sägs (Bacchi 1999:1). Som forskare måste man reflektera över vilka representationer av ett problem som dominerar och varför. Således behövs ett maktperspektiv som tillåter oss att se vilka som presenterar problemet, vilkas problem som tas upp och vilkas problem som inte lyssnas på (Bacchi 1991:39). Vidare ger olika representationer i realiteten olika implikationer i olika människors liv. Detta kallar Bacchi ”the lived effect”, och i analysen bör man kommentera dessa effekter (Bacchi 1999:54).

Att tala om ett problem innebär även att man presenterar en rad lösningar på det aktuella problemet. Att ett problem får just problemstatus tenderar att ses som en framgång på grund av att man ser ett hopp om förändring. Bacchi poängterar dock att det är viktigt att förstå hur problemen presenteras då detta avgör vilken lösning, och alltså förändring, man letar efter. Det som skiljer Bacchis metod från andra policymetoder är just möjligheten att se flera tänkbara tolkningar av problemet. (Bacchi 1999:7)

Målet för en policyanalys bör alltså inte vara att lösa ett problem ”bättre”, utan snarare att synliggöra antaganden om problemets natur i den givna situationen. ”What’s the problemapproachen” synliggör intressen bakom problemlösandet. Detta innebär att forskaren, i likhet med de politiska aktörerna, har intressen som inte kan förnekas. Sättet att angripa policyn säger enligt Bacchi en hel del om vilken syn på politik och vilken politisk agenda analytikern har. (Bacchi 1999:21-22)

4.2. Fokus på det diskursiva

Bacchis metod ställer diskursen i centrum, då det är just språk, begrepp och kategorier som används för att definiera ett problem. Diskurs skall här förstås som ett ramverk för verkligheten, diskursen ger olika sätt att se på frågor. Diskurs är språk, men även mer än språk eftersom språket i sig delar av diskursen och skapar religiösa doktriner, politiska institutioner, kulturella myter etc. Att fokusera på diskursen är för Bacchi att fokusera på kunskap och sanning. (Bacchi 1999:40)

Varje behandling av ett policyproblem är enligt Bacchi en del av "huvudproblemet", en större diskurs. Exempelvis delas det större problemet "kvinnors ojämlikhet" upp i mindre delar som "abort", "trafficking" eller "våld". På detta vis kan samma policyproblem vara en del av olika överlappande diskurser. Således måste olika svar på policys bli förstådda som en del av den diskursiva förståelsen av "problemet". (Bacchi 1999:8)

Vidare är kontexten viktig, ett problem är beroende av bland annat tid, rum och institution (Bacchi 1999:7). Detta har Bacchi visat ibland annat sin analys av abortfrågan. Samma problem får olika förklaringar, exempelvis beroende av vilka aktörer som deltar i den aktuella debatten. Detta gör att en fråga blir ett problem i ett visst sammanhang, men inte i andra.

4.3. Fokus på det interpretiva

För Bacchi är det omöjligt att tala om ett socialt tillstånd utan att tolka detta. Vad vi som analyserar policys har tillgång till, är just tolkningar. Vi har inte tillgång till "verkligheten", utan tolkningar av det verkliga. På detta sätt är problem formade snarare än skapade. Detta innebär inte att det inte finns verkliga problem, det innebär endast att vi som forskare inte kan nå dem. Tolkningarna pekar dock på vad som är viktigt, och ger alltså en ledtråd till vad som skall eller vad som inte skall bli gjort för att lösa problemet. (Bacchi 1999:9)

För Frank Fischer (2003) innebär en interpretiv policyanalys att man som forskare försöker förstå händelser och handlingar i relation till subjektiva handlingar, motiv och mål som ligger bakom händelserna och handlingarna. De verkliga motiven bakom handlingar är lika viktiga som handlingen själv. (Fischer 2003:141)

Fischer menar att man i och med den interpretiva analysen studerar de ramar som definierar policyproblemen och hur de olika deltagarna förstår dem. Inom ramarna finns problem, diagnos, omdömen och slutsatser/lösningar (Fischer 2003:144). Det går inte att jämföra olika perspektiv och olika sätt att se på ett problem utan att erkänna att olika ramar förändrar problemet i sig. På grund av detta blir policyanalytikerns främsta uppgift att vara ramkritisk, det vill säga att vara reflexiv. Genom att göra multipla och konfliktfyllda ramar

synliga kan man undersöka historierna, rollerna, institutionerna och intressena hos dem som företräder dem (Fischer 2003:146).

4.4. "What's the problem" i praktiken

Bacchis metod, som hon alltså kallar "What's the problem-approach", erbjuder ett sätt att studera policy som öppnar upp frågor som sällan tas upp i andra metoder. Bacchi formulerar en rad frågor som man kan använda sig av i den faktiska analysen. Utifrån dessa frågor, och med Bacchis och Fischers metodförslag i tankarna, har jag själv kunnat formulera en rad frågor som hjälpt mig i det faktiska analysarbetet. Frågorna är som följer:

- Hur definieras abortfrågan som problem?
- Vilka effekter får dessa problemrepresentationer?
- Hur konstitueras det kvinnliga subjektet i representationerna?
- Vad kommer att förändras och vem kommer att dra fördel av representationen?

4.5. Material och urval

Uppsatsens faktiska analys kommer att bygga på sju debatter från Europaparlamentet som på ett eller annat vis berör frågan om abort. Debatterna har valts ut efter en sökning på EU-parlamentets hemsida där offentliga debatter publicerats. Jag valde just dessa sju debatter för att man här har fört längre, och således analyserbara, diskussioner kring mitt valda ämne. Debatterna sträcker sig från 2002 till 2004 och omfattar cirka 100 sidor.

Att jag valt att fokusera på debatter från EU-parlamentet beror dels på dess tillgänglighet, att de är offentliga blev för mig ett sätt att skaffa material till uppsatsen. Eftersom jag vill undersöka och rama in olika definitioner som förekommer inom den europeiska unionen menar jag vidare att debattens form lämpar sig väl för detta syfte. Även om parlamentet inte har någon reell makt när det gäller att lagstifta eller besluta om frågor om abort är det här faktiska åsikter och konflikter kring mitt problem presenteras och ventileras. Debatterna kan även ses som en del av policyprocessen då det är EU-parlamentets lagförslag som granskas.

4.5.1. Debatterna

Genom att dela in vad som sägs i debatterna i olika teman, vilka är empirigenererade, kunde jag få en överblick av vad som sades om abort. Inom ramen för varje tema fanns både motsägande och problematiserande framställningar av olika tolkningar av problemet abort. De

olika teman som behandlas i uppsatsen är ”Kvinnors och barns rättigheter”, ”De fattiga och de rika”, samt ”En fråga om demokrati”. För att förenkla läsandet och återgivandet av mitt material har jag gett varje debatt en siffra vilken syftar till dess kronologiska ordning. Debatt 1 ägde således rum först, medan debatt 7 är den mest nyligen genomförda debatten. Debatterna är som följer:

- 1: tisdagen den 2 juli 2002, behandlar sexuella rättigheter och reproduktiv hälsa.
- 2: onsdagen den 12 februari 2003, behandlar reproduktiv och sexuell hälsa och därtill hörande rättigheter i utvecklingsländerna.
- 3: tisdagen den 21 oktober 2003, behandlar kvinnors rättigheter.
- 4: måndagen den 8 mars 2004, behandlar befolkning och utveckling.
- 5: måndagen den 8 mars 2004, behandlar kvinnors situation.
- 6: onsdagen den 21 april 2004, behandlar mänskliga rättigheter i världen 2003 och EU:s politik på området.
- 7: torsdagen den 16 september 2004, behandlar organisationen ”Women on Waves” holländska fartyg som utför aborter på internationellt vatten.

4.6. Vem talar och varför?

Debatterna bygger på europeiska kommissionens förslag till lagar som sedan behandlas, beroende av innehållet i förslaget, i något av parlamentets utskott. Ett betänkande läggs fram av utskottet för att sedan antas eller förkastas av parlamentet. Detta föregås av en debatt, och det är alltså dessa debatter som står i centrum för denna undersökning. Alla debatter i parlamentet är öppna för både media och allmänheten. De simultantolkas på EU:s 20 officiella språk på grund av att så många som möjligt av EU:s medborgare skall kunna ta del av och förstå vad som sägs. Detta betraktas som en grundläggande demokratisk rättighet (Tallberg 2004:107). Mitt material är översatt till svenska. Visserligen kan det tänkas att jag på grund av detta förlorar nyanser i språket och således i innehållet, men då parlamentarikerna inte talar endast ett språk så vore varje val av språk från min sida en översättning. Det framgår dock i debatterna av vilken nationalitet talaren är.

Det europeiska parlamentet är EU:s mest demokratiska institution. Parlamentets makt är dock inte särskilt starkt befäst, det kan exempelvis inte föra fram och besluta om egna lagförslag. Det har heller ingen generell rätt att stoppa lagstiftning som det inte önskar få genomförd. Detta brukar kallas EU:s demokratiska underskott. (Tallberg 2004:107f)

I parlamentet sitter de folkvalda företrädarna från medlemsländerna. Parlamentarikerna röstar utifrån vilken grupp man tillhör och grupperna är baserade på ideologi. De politiska grupperna är inte de samma som de politiska partierna, även om ens plats i gruppen tilldelas

efter partitillhörighet. Det finns dock en rad självständiga grupper, samt grupplösa ledamöter. De mest inflytelserika grupperna är ”Gruppen för Europeiska folkpartiet och Europademokraterna” (PPE-DE), där svenska moderater och kristdemokrater finns representerade, samt ”Europeiska socialdemokratiska partiets grupp” (PSE), där svenska socialdemokrater finnes. ELDR är ”Gruppen Liberalers och demokraters allians för Europa”, där Folkpartiet och Centerpartiet har mandat. Miljöpartiet är representerade i ”Gruppen de gröna/Europeiska fria alliansen” (Verts/ALE). I gruppen Europeiska enade vänstern/nordisk grön vänster (GUE/NGL) finner man Vänsterpartiet. Slutligen finner man representanter för Junilistan i ”Gruppen oberoende och demokrati” (EDD). I övrigt finns gruppen ”Gruppen för nationernas Europa” (UEN), samt grupplösa representanter vilka betecknas NI. Samtliga grupper uttalar sig i mitt material. (Tallberg 2004:105-106)

4.7. Sammanfattning

Jag har i denna del närmast mig abortfrågan metodologiskt, det vill säga presenterat en metod som gör det möjligt för mig att studera mitt material. Materialet består av debatter från det Europeiska parlamentet som på ett eller annat sätt berört frågan abort. Detta urval beror bland annat på att det i dessa debatter presenteras och ventileras faktiska åsikter och konflikter kring hur man betraktar abort i EU.

Min metod koncentreras kring sökandet efter problemrepresentationer vilket är olika tolkningar av vad ett problem är. Utgångspunkten är att hur vi tänker kring ett problem bestämmer hur vi vill angripa det. Det går inte att jämföra olika perspektiv och olika sätt att se på ett problem utan att olika inramningar förändrar problemet i sig. Hur denna metod fungerar i praktiker hoppas jag kunna visa i uppsatsens nästa del, det vill säga i den faktiska analysen.

5. ATT RAMA IN PROBLEMET

Uppsatsens första empiriska del syftar till att beskriva av det faktiska materialet – de debatter som står i fokus för min analys. Under olika rubriker vill jag kartlägga och förhålla mig till de olika dimensioner av problemet abort som jag funnit i mitt material, dimensioner som får olika implikationer för olika grupper av människor. Rubrikerna är valda efter de teman jag funnit i debatterna, även om små korn av samtliga teman återkommer i hela kapitlet. Följande text skall alltså ses som både en presentation av debatterna och som en första empiriska analys. Faktiska slutsatser kommer att dras i uppsatsens nästa, och sista, del. Inledningsvis vill jag nämna att jag i debatterna funnit att diskussionen kring vad abort är framförallt rör sig inom gränserna för reproduktiv och sexuell hälsa. Hur olika grupper inom det europeiska parlamentet förhåller sig till detta varierar dock.

5.1. Kvinnors och barns rättigheter

Ett av de olika sätt parlamentarikerna närmar sig frågan om abort är genom att kalla det en rättighet. I debatterna försöker olika grupper närma sig en egen förståelse för vad för slags rättighet abort är, och om det är en rättighet som EU skall ha med att göra. Dessa diskussioner är framförallt framträdande i debatt 5 och 1, det vill säga i förhållande till ”kvinnors situation” och ”sexuella rättigheter och reproduktiv hälsa”. Argumentationen rör sig mellan kvinnans rätt att fatta självständiga beslut över sin egen kropp och det ofödda barnets rätt till liv. Jag vill här närmare förstå vilka föreställningar som rör sig bakom detta sätt att formulera problemet abort.

5.1.1. Rätten till val

Detta är inget abortförslag. Tvärtom, betänkandet söker efter vägar att ge kvinnor möjligheter att välja om, när och hur många barn de vill ha, och erfara sin sexualitet på ett sunt sätt. (Van Lancker (PSE) Debatt 1)

I debatt 1 behandlar man ett betänkande av just Van Lancker, som sitter i utskottet för kvinnors rättigheter och jämställdhetsfrågor om sexuella rättigheter och reproduktiv hälsa, vilket handlar om att EU med olika medel skall stödja kvinnors rätt till information och ett brett urval av preventivmedel samt ”bra tjänster”. Abort benämns alltså varken av Van Lancker själv, eller av de parlamentarikerna som väljer att stödja hennes förslag, som en bra lösning för kvinnor. Istället bör abort betraktas som en nödlösning då politiken kring sexuella och reproduktiva rättigheter har misslyckats, som Van Lancker i debatt 1 uttrycker det. Att

kvinnan skall kunna göra en abort, handlar inte om att aborten är ett bra medel, utan att kvinnan har ett fritt val och rätten att bestämma över den egna kroppen. Valet om att göra abort kommer att tas, vare sig det är förbjudet eller inte, ”Kvinnor kommer att ta sig dit där de kan få hjälp” (Sörensen (Verts/Ale) debatt 1).

Varför EU skall fatta något beslut i frågan när ändå kvinnorna gör detta själva, menar både vänsteralliansen och det socialdemokratiska blocket bero på att politiker har en uppfostrande roll som utgör en risk mot kvinnors hälsa. En risk som man genom en lagstiftning kan garantera sig mot. Inom ramen för dessa argument framhålls abortresor som ett stort problem och en allvarlig social orättvisa. Att rösta ja för ett förslag som i slutändan kan sägas stödja rätten till abort behöver alltså inte innebära att man stödjer aborträtten i sig. Genom att benämna detta som kvinnans rätt att fatta självständiga beslut undviker man att uttala sig om abort i sig. Detta för att abortfrågan är en känslig fråga, vilket poängteras flertalet gånger, av både de som säger sig stödja Van Lanckers förslag och de som motsäger sig det.

Den mest kontroversiella punkten är nog utan tvivel frågan om abort, även om föredraganden i början uttryckligen säger att abort inte får användas som familjeplaneringsmetod. Abort måste ses som sista utvägen (...). Men abort är ett existerande samhällsdrama. Skulden, smärtan, abortens fysiska och psykiska våld bärs främst av kvinnor (...). Samhället skall svara för den rättighet som alla kvinnor har, om de vill, att få medicinsk hjälp vid abort (Torres Marques (PSE) Debatt 1)

Att stödja Van Lanckers förslag är att, med utgångspunkt i den kvinnliga kroppen, se abort som en mänsklig rättighet som alltså bör garanteras inom ramen för reproduktiv hälsa och sexualitet. Ett återkommande argument för att det är samhället som bör garantera detta är för förslaget förespråkare att det är just samhälleliga faktorer (sociala, ekonomiska, psykologiska och kulturella förhållanden) som omöjliggör valet till graviditet. Detta menar bland annat Karamanou som i debatt 1 representerar PSE.

5.1.2. Rätten till liv

Hur förslaget motståndare, framförallt representanter för UEN och PPE-DE, förhåller sig till diskursen om det fria valet varierar. Orsaken till att man säger nej till Van Lanckers förslag är dock den samma. Kvinnans rätt till att bestämma över sin kropp ställs mot det ofödda barnets rätt till liv.

Men denna debatt, som är en allvarlig debatt, handlar inte om kvinnors rättigheter, det handlar om barnets rättigheter, det skapade barnet, det som skall födas. Det är det

som splittrar oss, inte kroppen för den som kan välja utan livet för den som inte kan välja (Ribeiro e Castro (UEN) debatt 1)

På samma sätt som man argumenterat för att samhället har en skyldighet att hjälpa utsatta kvinnor att fatta självständiga beslut, menar förslaget motståndare att det är de ofödda barnen som behöver skydd. Barnen är de verkligt utsatta i samhället, de vars liv man vill låta ofrivilligt gravida kvinnor bestämma över. Det är livet som måste prioriteras över döden. Utifrån detta vill exempelvis Müller (PPE-DE) i debatt 1 inte kalla preventivmedel som dagen-efter-piller för just preventiva åtgärder, i själva verket är det enligt henne ”en mycket tidig abort”. Müller är en av de som menar att det ofödda livet har rätt till statligt skydd, detta för att ingen har rätt att besluta om någon annans liv.

Ett annat argument som lyfts fram emot Van Lanckers förslag är ett angrepp mot valet att placera rätten till abort inom ramen för reproduktiva rättigheter. Angelilli (UEN) menar att ordet reproduktiv snarare associerar till boskapshjordar än till mänskliga varelser. Angelilli förhåller sig dock till diskursen om kvinnans rätt till val, hon menar istället att EU skall tala om ”rätten till moderskap, ett medvetet moderskap”. Då hon menar att abort är att förneka all verklig respekt för livet och fostrets rättigheter menar hon även att EU skall göra det möjligt för kvinnor att välja bort abort, och istället göra det möjligt att välja moderskapet. Angelillis argumenterande kan ses som representativt för de som väljer att inte stödja Van Lanckers förslag.

Moderskapet och familjen står i centrum för vad den europeiska unionen egentligen skall ha för befogenheter. I debatt 1 framställs det som ett jämställdhetsproblem att kvinnor tvingas ge upp moderskapet på grund av ekonomiska faktorer. Perea (PPE-DE) säger exempelvis här att ”lika rättigheter inte måste betyda att kvinnor ger upp familjelivet, vilket ofta sker, eller ger upp moderskapet eller annat ansvar”. Perea är en av dem, vilka vanligtvis tillhör just PPE-DE, som i debatt 1 var starkast emot Van Lanckers förslag och rätten till abort, som förespråkar en politisk strategi som kallas ”family mainstreaming”. Denna strategi innebär att man i det politiska arbetet skall sätta ett familje- och barnorienterat tänkande i centrum för beslut.⁷

Familjen är den minsta enheten i staten. I den läggs grunden för ett fungerande samhälle, och den måste sättas främst bland samhällets intressen. Men det är ett olyckligt faktum att våra familjer befinner sig i kris. (Klass (PPE-DE) debatt 5)

⁷ Detta kan ses som en kontrast till begreppet ”gender mainstreaming” som syftar till att integrera kvinnor på alla politiska nivåer för att garantera jämställdhet. Gender mainstreaming är en metod som man inom EU traditionellt använt för att bekämpa ojämlikhet. (Rossilli 2000:8-9)

När det kristdemokratiska blocket talar om denna familjeorienterade politik är det tydligt att man implicit menar att kvinnor framförallt bör vara mödrar och att abort inte skall vara ett möjligt och tillgängligt val. ”Family mainstreaming” kan därför ses som en kvinnofientlig politik. En politik som visserligen sätter kvinnans rätt till att välja i centrum, men då endast valet att bli mor.

Likväl finns det ett enormt demografiskt problem i Europa som naturligtvis inte kan lösas med abort, utan med en genomtänkt positiv familjepolitik, en genomtänkt barnvänlig politik. (Vanhecke (NI) debatt 1)

5.2. De fattiga och de rika

Som jag tidigare beskrivit koncentreras den europeiska abortpolitiken kring dels bistånd och bidrag till utvecklingsländer, och dels kring en inomeuropeisk debatt kring huruvida man bör sprida information om abort och preventivmedel på en övernationell nivå.⁸ Mitt material speglar dessa olika diskussioner. När bistånd och bidrag till utvecklingsländer behandlas i mitt material, vilket framförallt görs i debatt 4 och 2, framträder två tydliga ståndpunkter. Det finns en tydlig uppdelning mellan synen och framförallt tillgängligheten till abort som bygger på fattighet respektive rikedom. Jag vill i detta stycke, under rubriken ”de fattiga och de rika”, beskriva denna syn utifrån vilka som säger detta och varför.

5.2.1. De fattiga

Ingen som läser detta betänkande kan tvivla på att aborter aldrig förespråkas. Tvärtom står det att allt skall göras för att undvika aborter, men om en kvinna i ett utvecklingsland blivit oönskad gravid skall hon inte berövas rätten till en säker abort, en rättighet som vi har i den här delen av världen. Vi får inte låta en kvinna i tredje världen dö på grund av att hon blivit oönskat gravid. Det vore omoraliskt. (...) Det går inte att bekämpa fattigdom utan sexuell och reproduktiv hälsa. (Sandbaek (EDD) debatt 2)

I debatt 2 där är det Sandbaeks betänkande (A5-0020/2003) som skall antagas eller icke. Detta betänkande berör vilket stöd och vilka strategier EU skall tillämpa avseende reproduktiv och sexuell hälsa och därtill hörande rättigheter i utvecklingsländerna. Betänkandet syftar till att ge människor grundläggande rätt till att skydda sin reproduktiva hälsa. I detta ingår rätten till allmän tillgång till vård, tjänster och produkter samt rätten till att fritt besluta om antal barn och hur tätt barnen skall komma (Sandbaek debatt 2).

⁸ Se under rubriken ”Abort i EU”, sida 8.

I denna debatt kallas rätten till abort av de som förespråkar Sandbaeks förslag för fattigdomsbekämpning. Då kvinnor varje dag dör i Afrika på grund av implikationer kring graviditeten, bland annat av osäkra aborter, blir även aborten en fråga om liv och död. Detta menar till exempel Junker och Theorin som både representerar PSE, ”abort är en risk för hälsa, på grund av alla de som dör” (Theorin (PSE) Debatt 2). Abort har inte längre samma självklara inramning som rättighet, utan är främst en fråga om hälsa, kvinnors hälsa. Fortfarande förespråkas inte abort, men genom att kalla det ett hälsoproblem har Sandbaeks försvarare funnit ett sätt att maskera den känsliga frågan som abort är. Tonvikten läggs, precis som i debatterna om den inomeuropeiska situationen, på information och rådgivning, det vill säga förebyggande åtgärder. Målet är att kvinnor inte skall bli gravida mot sin vilja.

När motståndarna till Sandbaeks förslag bemöter dessa argument är det återigen moderskapet och de afrikanska kvinnornas rätt att vara mödrar som ställs i fokus.

Även om graviditet och förlossning är de huvudsakliga orsakerna till dödsfall och invaliditet bland kvinnor som lever i utvecklingsländerna och även om sexuellt överförbara sjukdomar är vanligare i dessa länder är det definitivt inte genom att avskaffa graviditeten som vi kommer att lösa dessa problem (Montfort (NI) debatt 2)

Istället för att lösa ofrivilligt gravida kvinnors problem med abort vill Montfort starta en mottagning för de kvinnor ”som väljer moderskapet trots livets svårigheter” (Debatt 2). Andra motståndare till förslaget menar att hälsoproblemen i tredje världen kan lösas med avhållsamhet, ”trohet inom äktenskapet och avhållsamhet ger bättre resultat än den nuvarande sekulära europeiska moralen” (Beeder (EDD) debatt 2). För de som säger vara sig emot abort som lösning på problemet med de fattiga är frågan inte endast en fråga om hälsa, utan även en fråga om moral. Flertalet gånger påpekas att ”vi” försöker pådyvla afrikanska kvinnor en västerländsk moral. Denna moral, som ovan kallas sekulär av Beeder, är en del av ”en västerländsk modell” där kvinnor gör abort och där kvinnor väljer bort moderskapet. Även om alltså väst sägs förespråka en moral som av förslagets motståndare inte kan betraktas som god, är det vår (moraliska) uppgift att stödja den afrikanska moralen: ”Vi måste absolut hjälpa dem att organisera sitt samhälle och sitt liv som kvinna och mor, utifrån deras traditioner, värderingar och kultur” (Montfort (NI) debatt 2). Med denna syn på det afrikanska samhället och kulturen menar man att rätten till abort skulle avskaffa både familjen som sådan och graviditeten i sig.

Det intressanta här är att även om åsikterna kring om afrikanska kvinnor skall få tillgång till säkra aborter eller inte varierar, så görs den inomeuropeiska frågan om abort till en icke-fråga. Det framställs, av både de som säger sig vara för Sandbaeks förslag och de som stödjer det, som att i Europa är det var kvinnas rätt att göra abort, och att alla kvinnor kan få en abort utförd. Även den hälsovård som knyts till de reproduktiva rättigheterna sägs vara god i Europa. I debatt 2, som alltså berör reproduktiva rättigheter i utvecklingsländerna, framställs vita kvinnor som rika och svarta kvinnor som fattiga. Svarta kvinnor behöver (vår) hjälp, medan vita kvinnor redan har tillgång till denna hjälp.

Kontroll av sexualiteten är en rättighet för kvinnorna, men det är bara i de rika länderna som den erkänns. De sjukdomar och sviter kvinnorna i de fattiga länderna drabbas av har som huvudsaklig orsak i deras fortplantningsförmåga. Kvinnors hälsa är en grundläggande del i att nå framsteg i utvecklingen i de fattiga länderna. (Martínez-Orozco (PSE) Debatt 2)

5.2.2. De rika

I jämförelsen med kvinnors situation i utvecklingsländerna tycks det i Europa alltså inte finnas något problem gällande rätten till abort. Det framhålls, från samtliga grupper, som att alla kvinnor i Europa har möjligheten att göra abort. I diskussionerna där endast EU står i fokus, som vi bland annat sått i debatt 1 under föregående tema, framträder dock en annan bild. Även här framställs abortfrågan av framförallt de som säger sig förespråka abort som en konflikt som berör fattiga och rika kvinnor olika. För bättre bemedlade kvinnor finns det inget problem när det gäller abort, fattiga kvinnor kan dock inte fatta samma självständiga beslut som de rika kan. Ett exempel på detta är när Van Lanckers förslag diskuteras i debatt 1. Här är det abortresor som framställs som ett problem, ”den som har pengar kan alltid vända sig till ett land där aborten är fri”, säger exempelvis Figueriedo (GUE/NGL). I fokus för denna diskussion står situationen i Portugal där rätten till abort enligt lagen är restriktiv och kvinnors som trots förbud genomgått aborter i sitt hemland ställts inför rätta. Även de irländska kvinnor som varje år tar sig till England för att få tillgång till säkra aborter nämns. Van Lancker menar i debatt 1 att de ”obligatoriska förflyttningar” som kvinnor som misslyckats förhindra en graviditet tvingas göra medför en ”allvarlig social orättvisa” eftersom endast kvinnor med ekonomiska tillgångar har råd med resan. Att portugisiska kvinnor utan pengar görs till kriminella och förföljs av domstolar beskriver Marques (PSE) och Figueiredo (GUE/NGL) i debatt 1 som ett problem som har med sociala klyftor att göra. Ett problem som

ger olika kvinnor olika rättigheter. Även Martínez-Oronzo, som i debatt 2, menade att kvinnor i rika länder har kontroll över sin sexualitet, har en annan synpunkt när man diskuterar denna kontroll i en europeisk kontext:

Syftet med Van Lancker-betänkandet är att bryta med några hycklerier, till exempel att ge vissa kvinnor rätten att själva bestämma, men bara de privilegierade den rätten. Kvinnor som har en hög socioekonomisk nivå lyckas lösa problemet. De kvinnor som inte kan lösa problemen är de som har minst möjligheter. (Martínez-Oronzo (PSE) debatt 1)

I jämförelsen mellan i- och u-länderna framgår det i mitt material att abortproblematiken inte är samma tydliga EU-fråga inom Europa som i Afrika. Detta tycks bero på att europeiska kvinnor inte dör i samma utsträckning som afrikanska. Det handlar helt enkelt inte om samma lidande. På grund av detta verkar inte abort betraktas som en reproduktiv rättighet inom EU, den berör inte kvinnors hälsa på samma tydliga vis som i utvecklingsländerna. Även om, som jag har visat, vissa parlamentariker talar om reproduktiva rättigheter och hälsa även när det gäller abort inom EU så uttrycks detta med en viss försiktighet. Många definierar abort som en *känslig* fråga, vilket gör att när man talar för abort ändå säger att abort är en sista lösning. Varför abort är en känslig fråga menar exempelvis Bastos (PPE-DE) i debatt 1 bero på att man i Europa måste ha hänsyn och respekt för den mångfald av kultur, religion och tradition som finns bland EU-länderna. Vad Bastos och hennes gelikar menar vill jag utforska närmre under nästa tema, vilket berör frågor om demokrati och självbestämmande.

5.3. En fråga om demokrati

Jag har nu diskuterat varför man ska eller inte ska få göra abort och vilka kvinnor det är som innefattas i denna diskussion. En annan fråga gällande aborträtten har i debatterna visat sig vara vem som skall ha rätten att bestämma över vem som skall få göra abort. Är det kvinnorna själva, är det nationella parlament, eller är det EU? Denna konflikt har i mitt material främst berört spänningen mellan det nationella och det övernationella, således en klassisk EU-problematik. Rätten till självbestämmande, det vill säga subsidiaritetsprincipen⁹, är ständigt närvarande, och förekommer i hela mitt material. Under detta tema vill jag därför fördjupa mig i just denna rätt. Slutligen vill jag ta upp hur rätten till rörelsefrihet och information sammankopplas med problemet abort. I mitt material står denna debatt i fokus då

⁹ Vad subsidiaritetsprincipen innebär och vilken plats den har i historien om det politiska projektet EU förklaras på sida 6 under rubriken "EU som socialt projekt".

parlamentarikerna i debatt 7 diskuterar det holländska ”abortfartyget” som organisationen ”Woman on waves” låtit besöka Portugal, ett av de länder i EU som har hårdast lagstiftning kring frågan om abort.¹⁰ I detta uppsatsens sista tema visar det sig frågan om abort inte endast berör aborträtten som sådan, utan även handlar om demokrati och EU:s framtid som politiskt system.

5.3.1. Rätten till självbestämmande

Allt detta är oacceptabelt, för man trampar subsidiaritetsprincipen under fötterna, och därmed friheten för varje medlemsstat att själv utforma sin hälsovårdspolitik, men framförallt eftersom man banaliserar aborten som ett medel och förnekar all verklig respekt för livet och för fostrets rättigheter. (Angelilli (UEN) debatt 1)

Gemensamt för de parlamentarikerna som i de olika debatterna väljer att inte stödja förslag och betänkanden som på något sätt kan tänkas förespråka abort, är att de vill att EU ska betrakta abort som en icke-fråga. Vad Angelilli säger ovan har även uttryckts av bland annat Martens (PPE-DE) i debatt 4, Ó Neachtain (UEN) i debatt 2 och Harkin (ALDE) i debatt 7. Vad dessa uttrycker kan ses som representativt för respektive grupper, jag har i mitt material inte funnit något som skulle tala emot detta. Dessa hänvisar till subsidiaritetsprincipen och menar att europeisk lagstiftning inte får ersätta den suveräna makt som varje enskild medlemsstat faktiskt har. Ur denna synvinkel går det emot medlemspolitiken att stödja abort då många av både medlemsländerna och kandidatländerna inte enligt lag tillåter detta.

Framhållandet av subsidiaritetsprincipens vikt sammanfaller dock med en rad argument som kan ses som paradoxalt motsatta. Samtidigt som EU inte skall stödja abort eftersom EU inte har någon befogenhet att göra detta, skall EU heller inte stödja abort eftersom det går emot de ofödda barnens rättigheter. Utifrån subsidiaritetsprincipen bör EU varken uttala sig negativt eller positivt om abort, utan endast lämna uttalanden och lagstiftning till de nationella parlamenten. Utifrån detta verkar subsidiaritetsprincipen användas som ett argument när en fråga som man starkt motsätter sig diskuteras. Som jag visat tidigare har abortmotståndare inga problem med att unionen skulle utforma en familj- och barnvänlig

¹⁰ Vad som hände i augusti 2004 var att två militärfartyg blockerade vägen för abortbåten Borndiep från Holland när hon ianlände till de internationella vatten utanför Portugals kust. Ombord på båten, som alltså tillhörde organisationen ”Women on Waves”, fanns en abortläkare, en sjuksköterska och en gynekolog som blivit inbjudna av kvinnorrättsorganisationer i landet. Detta för att skapa debatt, ge praktisk hjälp till kvinnor som ville göra medicinska abort, samt informera om sex. Aborterna skulle ske på internationellt vatten där Portugals abortlagar inte gäller. Fartyget vägrades tillstånd att besöka Portugal. Women on Waves har lämnat in en officiell nmälan till Europeiska kommissionen där de anklagar den portugisisiska regeringen för brott mot internationell sjölag. Källa: *Bang* 4/2004, ”När kvinnors rättigheter blev ett biologiskt vapen”, av Sara MacKey.

politik, även om denna skulle innebära att kvinnors rätt till abort skulle motarbetas trots att det är fullt lagligt att göra abort i en rad medlemsstater.

Subsidiaritetsprincipen är dock trots allt en existerande princip och när parlamentets abortmotståndare tar upp detta är det ett tungt vägande argument. Hur försvarar man att subsidiaritetsprincipen kränks?

Om Europeiska unionen dessutom vill hävda att det är en förkämpe för kvinnors rättigheter och samtidigt vara trovärdig, måste den först visa att den är kapabel att se till att alla medlemsstater erkänner kvinnors grundläggande rätt att bestämma över sina egna kroppar, vilket innefattar rätten till abort. (Bordes (GUE/NGL) Debatt 3)

Bordes med flera menar att subsidiaritetsprincipen inte kan användas som förevändning i viktiga fråga som rör reproduktiv hälsa. Subsidiaritetsprincipen får vidare aldrig kränka kvinnors rättigheter. I detta sammanhang är det dock viktigt att poängtera att målet inte är att EU skall tvinga medlemsstater till att erkänna aborträtten. Istället förespråkas, liksom i relation till utvecklingsländerna, snarare inläring och upplysning om preventiva metoder. Att rekommendera andra länder till att inte kriminalisera abort är inte det samma som att kränka principen om självbestämmande. Detta menar bland annat Van Juncker och Torres Marques (både PSE) i debatt 1.

När det gäller rätten till självbestämmande har denna fråga, precis som när det gällde reproduktiva rättigheter inom EU, för framförallt det konservativa och kristdemokratiska blocket en moralisk karaktär. Müller (PPE-DE) menar exempelvis i debatt 1 att ”subsidiaritet och bibehållande av den kulturella mångfalden räknas till Europeiska unionens principer”. För Martens (PPE-DE) är det viktigt att varje land i egenskap av suverän makt ansvarar för att rekommendationer genomförs i enighet med nationell lagstiftning. Detta gäller framförallt i etiska frågor. Detta framhåller Martens i debatt 4. Belder (EDD) säger i debatt 1: ”Parlamentet tvingar på kandidatländerna sina egna, tidsbundna normer angående abort, preventivmedel och sexuell upplysning om fri sex.” Belder argumenterar för att de enda värden människor behöver är de man finner i bibeln, och utifrån detta är abort en fråga som alltså EU inte skall uttala sig om. Abort kallas ett politikområde som inte angår unionen och att uttala sig om detta är kränka medlemsstaternas självständighet. Vad Belder säger är ännu ett exempel på hur normer bör respekteras när de är ”goda”, men förkastas när de är ”ogudaktiga”.

Ett tredje sätt för de parlamentariker som motsätter sig rätten till abort är att hänvisa till de folkomröstningar i nationella parlament som gett legitimitet till att förbjuda abort. Att låta unionen uttala sig om abort är utifrån detta det samma som att ”nära misstro för det

europiska projektet” (Kratsa-Tsagaropoulou (PPE-DE) debatt 1). Att öppet gå emot den demokratiskt uttryckta folkviljan är naturligtvis något som skulle skada EU.

Den portugisiska lagen skiljer sig inte på något väsentligt sätt från de flesta medlemsstaters lag och den har antagits av ett demokratiskt parlament. I en folkomröstning som hölls nyligen beslutades det att lagen inte bör ändras. Jag förstår att gravida kvinnor måste kunna fatta sina egna beslut i denna känsliga fråga, men vi måste också respektera det faktum att en majoritet bland medborgarna har uttryckt en annan åsikt. (Graca Moura (PPE-DE) debatt 7)

Diskussionen om självbestämmande beskrivs sammanfattningsvis i mitt material som en fråga om demokrati. För de som säger sig vara emot abort, vilket här har visat sig vara främst den kristdemokratiska och konservativa gruppen, skulle EU genom att uttala sig positivt om det samma kränka inte bara de nationella parlamenten utan även den uttryckta folkviljan. Tvärt om menar främst den socialdemokratiska gruppen att aborträtten ändå skulle garantera demokrati då den samtidigt garanterar frigörelse och kvinnors rätt att välja fritt.

5.3.3. Rätten till rörelsefrihet och information

När man i parlamentet den 16 september 2004 diskuterade ”Women on Waves” och deras besök till Portugal var det inget förslag eller betänkande som man skulle rösta om. Debatterna bemötte istället två muntliga frågor som berörde den portugisiska regeringens förbud emot att organisationens fartyg skulle få vistas på portugisiskt vatten. Debatten är intressant på grund av att abortfrågan ställs i ett helt nytt ljus, och får en ny inramning.

Vi vill att alla kvinnor i EU skall veta hur man på säkrast möjliga sätt får tillgång till och information om preventivmedel och metoder att avbryta graviditet, och om de säkraste sätten att använda dem, och att de sedan skall ha frihet att bestämma själva. När allt kommer omkring är det uppenbart att detta fall inte bara för djupgående följer för enskilda kvinnors rätt att välja utan att det också på samma gång är en i hög grad politisk handling, och därför kan vi inte acceptera kränkningen av två av de fyra grundläggande friheterna. (Gröner (PSE) debatt 7)

När ”Women on Waves” besökte Portugal var syftet att sprida information om födelsekontroll och ett abortpiller till de kvinnor som inte kunnat få denna information på annat sätt. Detta på grund av att abort i Portugal är strängt förbjudet. Bland annat Gröner (PSE) menar alltså att vad Portugals regering gjorde när de inte välkomnade båten, utan istället bemötte den med militär, var att kränka rätten till information och rätten till rörelsefrihet inom EU. Det vill säga den

europiska inre marknadens grundläggande friheter. Något som enligt den socialdemokratiska gruppen i parlamentet alltså inte kan accepteras.

De parlamentariker som trots detta menar att den portugisiska regeringen gjort rätt vilar sig precis som jag visat tidigare mot subsidiaritetsprincipen, samt mot rätten till liv. Posselt (PPE-DE) säger till exempel i debatt 7 att portugisiska kvinnor och män har full frihet att söka information om vad som helst men att varje abort är en katastrof och ett misslyckande för det ofödda barnet som dödas. Han kallar debatten om ”Women on Waves” för agitation och ett försök till att undergräva ”en viktig EU-princip”, nämligen subsidiaritetsprincipen. Posselts uttalande följs av applåder, och en rad andra uttalanden i samma anda. Att förbudet mot abort är själva kärnan med en subsidiaritetsprincip blir även tydligt, vilket bland annat Libicki (UEN) med följande uttalande visar:

Som ledamöter av denna kammare kan vi inte tillåta att vi uppför oss som skurkar eller idioter. Om denna kammare följaktligen behandlar problemet som en fråga om rörelsefrihet och informationsfrihet, kommer den att sprida det sämsta möjliga budskapet om sig själv och bidra till civilisationens fall, och således också till Europeiska unionens och Europaparlamentets fall. (Libicki (UEN) debatt 7)

Att denna brännheta debatt har betydelse för den europeiska unionens framtid menar även de som anser att den portugisiska regeringen gjort fel. Portas (GUE/NGL) frågar sig om ett europeiskt projekt är möjligt att skapa när den portugisiska staten, ”till försvar för den mest avskyvärda och kontroversiella lagen i Portugal”, kränker den fria rörligheten för människor och idéer. Enligt Portas är denna princip den mest integrerande principen i hela det europeiska projektet. In ’t Veld (ALDE) håller med Portas och menar att det hela är en ”vanära för demokratin”. Hon säger även att ”abortlagstiftningen är i sanning en nationell angelägenhet, men yttrandefriheten är en grundläggande rättighet för alla europeiska medborgare över hela Europa”.

Genom att placera aborträtten inom ramen för frågor som demokrati, information, fri rörlighet och självbestämmande har frågan, vare sig man förespråkar abort eller ej, blivit en fråga som sätter hela det europeiska projektet i gungning. Att abort inte endast handlar om kvinnans rätt till val eller barnets rätt till liv blir tydligt.

5.4. Sammanfattning

Jag har i denna uppsatsens femte del beskrivit olika inramningar av frågan abort inom den europeiska unionen. Genom att inledningsvis koncentrera mig på hur abort framställts som en rättighet, blev det tydligt att det i detta hänseende handlar om kvinnans rätt till val gentemot barnets rätt till liv. Vilka kvinnor man talar om i debatterna beror på vilken kontext man finner dem i. När det debatteras huruvida EU skall ge stöd åt utvecklingsländerna gällande reproduktiv hälsa blev det klart att abort dels betraktas som ett sätt att bekämpa fattigdom. Aborträtten görs i detta sammanhang till en rättighet som alla europeiska kvinnor kan ta del av. I den europeiska kontexten är det dock endast ett fåtal kvinnor som kan ta del av denna rätt, nämligen de med socioekonomisk god ställning. Vidare betraktas frågan om abort som en demokratisk fråga som framförallt berör självbestämmandeprincipen, men även folkviljan och rätten till fri rörlighet och information. I uppsatsens nästa, och sista del, tar jag med mig dessa olika inramningar av problemet abort för att kunna ställa dessa i relation till min teori och mina frågeställningar.

6. VAD BETYDER INRAMNINGEN?

I uppsatsens avslutande del ämnar jag knyta samman de olika bilderna av problemet abort med teoretiska argument och tankegångar som presenterats i del ett och två. Här svarar jag på mina frågeställningar och sammanställer mina slutsatser.

6.1. Vems ansvar och varför?

När abortfrågan diskuterats inom EU står framförallt frågan om vems ansvar det är att tillgodose kvinnors behov gällande den reproduktiva sfären i centrum. Samtidigt som abortens förespråkare menar att möjligheten till abort är en del av kvinnors rättigheter menar man också att det är den europeiska unionens skyldighet att garantera denna rättighet. Katharine MacKinnon (1987) argumenterade, som jag tidigare visat, för att abortfrågan inte bör begränsas till den privata sfären, då detta innebär att staten underminerar framförallt den fattiga kvinnans möjligheter till att säga nej till det heterosexuella samlaget.

Jag menar dock att det i mitt material framgår att en europeisk vilja att garantera kvinnors rätt till abort leder till samma beroende av en, i detta hänseende, statliknande makt. Det finns inget utrymme för kvinnan att säga nej till samlaget då en potentiell graviditet blir enkel att avbryta i och med abortens tillgänglighet. Med andra ord kan man tolka det som att EU i detta hänseende riskerar att förminska kvinnors handlingsutrymme samtidigt som man skyddar mäns intressen. Sammantaget innebär detta att för abort ska vara en garant för kvinnors rättigheter behövs det även andra garantier, så som rätten till sexualitet fränkopplat det heterosexuella. Att lagstifta om abort i ett misogynt samhälle hjälper inte kvinnorna i det stora sammanhanget.

Varför det finns ett intresse för att garantera denna kvinnans rättighet kan härledas till att kvinnors, och därmed befolkningens, hälsa hotas. Barry Gilheany (2002) framhåller att diskursen kring abort är strukturerad kring social hygien och ett heterosexuellt påbud. Som vi ser innebär biopolitik ur denna synvinkel inte endast statlig kontroll, utan även överstatlig. Det finns inom EU ett intresse av friska medborgare som ger uttryck för en viss sorts sexuell moral, nämligen den heterosexuella.

Även om alltså dessa tendenser till överstatlighet när det gäller befolkningens hälsa, vilket då innefattar kontroll över kvinnors sexualitet, är närvarande inom ramen för den europeiska diskussion om abort, så framhålls det även att detta är en fråga som EU inte har kompetensen att uttala sig om. Detta innebär att problemet abort bör hållas inom ramen för dels det nationella, och dels det privata. Kännetecknande för denna typ av argument är att moderskapet och familjen ställs i centrum. Utifrån denna tolkning är det den fattiga kvinnan

som står i fokus, det är hon som trots livets vedermödor måste vara modig nog att välja moderskapet. Diskussionen kring EU:s befogenheter när det gäller familjen faller dock, märkligt nog, inom ramen för vad EU egentligen bör och ska göra. Samtidigt som man menar att EU inte bör uttala sig i frågan om abort, föreslår man politiska åtgärder som sätter kvinnan som mor i föregrunden. Detta kallas, som jag nämnde i föregående del, för ”family mainsteeming”. Detta gör, som Ailbhe Smyth (1996) påpekar, argumentationen gällande subsidiaritetsprincipen väldigt motsägelsefull. EU bör visserligen undvika att fatta beslut gällande sociala frågor, men endast när man starkt motsätter den politik som föreslås befrämjas.

Detta visar sammanfattningsvis att både subsidiaritetsprincipen och EU i sig är ett patriarkalt projekt, vilket Barbara Hobson (1997) föreslagit. När det gäller frågor som berör kvinnors sexualitet är det, när man ramar in problemet som ”rätten till val”, rätten att kontrollera vilka val kvinnor gör som åsyftas. Detta förklarar delvis varför exempelvis abortresor pekas ut som ett avsevärt problem. Man vill veta var kvinnor är, och man vill att de ska hålla sig inom nationens gräns. Utifrån detta verkar de gravida kvinnorna vara den främsta symbolen för nationen. Att låta kvinnor efter egen förmåga besluta om att göra abort vore alltså att inte längre kontrollera den egna nationens gränser. Detta kan förklara vara subsidiaritetsprincipen framstår som så väldigt viktig att beskydda. Det är dock endast fattiga kvinnor man talar om, privilegierade kvinnor framställs som utan reproduktiva problem, och står således över diskursen om rätten till val.

6.2. Frågan om ett kvinnornas Europa

Mitt material bekräftar dels vad Smyth (1996) menar, för att kvinnor ska vara likställda med män krävs det att kvinnor ska kunna göra aborter. Denna rätt betraktas som en demokratisk fråga och visar på en europeisk vilja att garantera medborgarna ett medborgarskap som inkluderar alla. Abort blir inom den europeiska kontexten med andra ord en fråga om demokrati. En demokratisk inramning innebär dock att man inom EU även måste förhålla sig till en rad andra demokratiska problem, problem som har med självbestämmanderätten och folkviljan att göra. Som det i flertalet av debatterna påpekas så har förbudet mot abort i en rad medlemsländer föregåtts av en folkomröstning. Att ifrågasätta och omkullkasta medborgarnas uttryckta vilja är att även ifrågasätta grunden för den europeiska gemenskapen. Att ge särskilda undantag till medlemsländer för att sedan ifrågasätta dessa undantag är, vilket påtalats, att bryta mot medlemstaternas anslutningsfördrag och hotar på grund av detta det politiska projekt som EU är.

Samtidigt finns det en tydlig vilja, vilket påpekas både av aborträttens förespråkare och av dess motståndare, att inkludera sociala frågor i den europeiska politiken. Man ser EU som en arena där kvinnans rätt till överlevnad och barnets rätt till liv kan försvaras. Ett socialt Europa betyder alltså inte enbart att kvinnors ställning stärks, något som Mariagrazia Rossilli (2000) framhållit. Detta beror framförallt på vems behov av stöd som anses vara viktigast, kvinnornas eller barnens.

Rätten till rörelsefrihet och information sätter dock avslutningsvis den europeiska frågan om abort i ett nytt ljus. Här finns det möjligheter att förena kvinnors rätt till abort med marknadsmässiga och ekonomiska krav. Ett Europa där kvinnor kan röra sig fritt, det vill säga göra abort i valfritt land, samtidigt som de kan informeras om och konsumera preventivmedel och dagen-efter-piller går ihop med marknadens Europa. Genom att låta kvinnor vara på drift kan man erkänna abort som rättighet samtidigt som subsidiaritetsprincipen inte allvarligt kränks. Om detta vore möjligt skulle den gravida kvinnan som nationens yttersta symbol ifrågasättas och ett stort steg framåt skulle tas för att skapa ett europeiskt medborgarskap byggt på transnationella identiteter. Denna möjlighet går väl ihop med Rosi Braidottis (2004) vision om den europeiska unionen.

Ur denna synvinkel kan den patriarkala grund som EU byggts på stå fast, samtidigt som jämställdheten kan utnyttjas som byggstenar. Resultatet riskerar dock bli en aning urvattnat, ett politiskt projekt som varken kan betraktas som helt patriarkalt eller som fullt ut kan garantera kvinnors fullständiga medborgarskap.

6.3. Ett avslut...

Vad ”är” abortfrågan inom EU? Det har visat sig att problemet abort framförallt definieras som en fråga om demokrati. Här ställs kvinnors intresse av ett fullvärdigt medborgarskap i kontrast till de nationella parlamentens vilja att fatta suveräna beslut. De aktörer som berörs av denna europeiska diskussion är naturligtvis de kvinnor som vill göra abort, men inte får eller kan, men även de ofödda barn som riskerar att förbli just ofödda. Rätten till barns liv försvaras inom ramen för rätten till självbestämmande och rätten till kvinnors överlevnad definieras som en förutsättning för ett kvinnornas Europa. Dessa perspektiv kan betraktas som oförenliga och förklarar varför abort är en källa till konflikt inom EU. En konflikt som riskerar att hota hela den europeiska gemenskapen då jämlika byggstenar inte utan motsättningar kan ställas på en patriarkal grund.

6.4. ...Och en annan början.

En fråga som jag på grund av undersökningens omfång och mitt materials karaktär varit tvungen att lämna utanför denna uppsats är vilka aktörer som egentligen har makten att inom EU påverka abortlagstiftningen. Som jag inledningsvis nämnde så betraktas den feministiska rörelsen som en av de starkaste utomparlamentariska krafterna inom EU. Samtidigt mobiliseras den kristna högern, vilka ställer abortfrågan högt på den politiska agendan. Vilken plats och makt dessa utomparlamentariska rörelser har inom EU är en fråga som jag tror ytterligare kan belysa diskussionen kring abort i den europeiska kontexten. Mina förhoppningar är att denna typ av studie kommer vara i fokus för en rad framtida uppsatser och projekt.

LITTERATUR- OCH KÄLLFÖRTECKNING

Litteratur:

- Bacchi, Carol Lee (1999) *Women, policy and politics: the construction of policy problems*. Sage, London.
- Bergman, Ylva (2003) 'Blindbockarnas sammanslagning' i *Ottar*, nr 1/2003
- Bergman, Ylva (2004) *Fokus Kairo – tio år av kamp för sexuella och reproduktiva rättigheter* Norra skåne offset, Hässleholm.
- Braidotti, Rosi (2004) 'Gender and power in a post-nationalist European union' I *NORA: Nordic Journal of Women's Studies*, volym 12, nummer 3.
- Elgán, Elisabeth (1997) 'När sex blev politik'. I Åsa Bergenheim & Lena Lennerhed (red) *Seklernas sex*. Carlssons, Stockholm.
- Fisher, Frank (2003) *Reframing public policy. Discursive politics and deliberative practices*. Oxford, New York.
- Gilheany, Barry (2002) 'The state and the discursive construction of abortion' I Vicky Randall and Georgina Waylen (red) *Gender, politics and the state*. Routledge, New York
- Hobson, Barbara (1997) 'Kön och missgynnade: svensk jämställdhetspolitik speglad i EG-domstolens policy' I Agneta Stark (red) *Ljusnande framtid eller ett långt farväl: den svenska välfärdsstaten i jämförande belysning: rapport till Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män*. Fritze, Stockholm
- Lennerhed, Lena (2002) *Sex i folkhemmet. RFSUs tidiga historia*. Gidlunds förlag, Uppsala.
- MacKinnon, Catharine (1987) *Feminism unmodified: discourses on life and law*. Harvard University Press, Cambridge.
- Rossilli, Mariagrazia (2000) *Gender politics in the European Union*. P. Lang, New York.
- Sanne, Marika (2000) *Skrivråd för statsvetare*. Studentlitteratur, Lund.
- Smyth, Ailbhe (1996) 'And nobody was any the wiser. Irish abortion right and the European Union' i Amy Elman (red) *Sexual politics and the EU. The new feminist challenge*. Berghahn Books, Providence.
- Stetson, Dorothy McBride (2000) 'Introduction: Abortion, Women's movements, and democratic politics' i Dorothy McBride Stetson (red) *Abortion politics, women's movements and the democratic state*. Oxford, New York.
- Tallberg, Jonas (2004) *EU:s politiska system*. Studentlitteratur, Lund.
- Trost, Jan (2002) *Att skriva uppsats med akribi*. Studentlitteratur, Lund.

Källor:

Samtliga debatter är hämtade från <http://www2.europarl.eu.int/omk/sipade2?PUBREF=-//EP//TEXT+CRE+S-CALENDAR+0+FORM+HTML+V0//SV> , från ”Europarl”
(http://www.europarl.eu.int/home/default_sv.htm), Europaparlamentets hemsida 2005-03-16.

Övriga material:

Arena (red. Magnus Linton) nr 2/2005

Bang (red. Ulrika Westerlund) nr 4/2004

Ohlsson, Birgitta (2004) ’Abort på export – ny svensk succé?’. I *Aftonbladet* 2004-11-18,
hämtad från www.aftonbladet.se 2005-04-14